

Marcel Tolcea

Ultimul avangardist

Misterele lui Jonathan X. Uranus,
„serafim și boxeur”

POLIROM
2025

Cuprins

<i>Repere biobibliografice</i>	9
O mărturisire autobiografică.....	17
CAPITOLUL 1. Portret cronologic al unei absențe (în loc de <i>Tabula gratulatoria</i>).....	25
CAPITOLUL 2. Iluzia numelor.....	41
2.1. Autobiografia olografă și amneziile ei.....	41
2.2. Certificatul de naștere: nume, pseudonime, heteronime, identități.....	47
CAPITOLUL 3. Anii ocultizanți ai lui Mark Abrams.....	58
3.1. Adolescența și descoperirea suprasenzorialului.....	58
3.2. Aristocrația teozofilor și lumea ocultă.....	62
CAPITOLUL 4. Un avangardism în răspăr.....	83
4.1. Paradigma Urmuz și mizele ei extraliterare.....	83
4.2. Urmuz-ul lui Ionathan X. Uranus.....	89
4.3. Dumnezeu absurd din Cartea Esterei, lumea pe dos a Purimului și calea pilpul.....	94
4.4. Penumbra lui Apunake.....	100
4.5. Cât avangardism, cât paralogism, câtă literatură?.....	110
4.6. <i>Le Grand Jeu</i>	116
4.7. Un predecesor ionescian din mantia teatrală a lui... Arghezi.....	119
CAPITOLUL 5. Influența lui René Guénon. Comilitoni, polemici, rupturi.....	127
5.1. René Guénon: repere cronologice și doctrinare.....	128

5.2. O biografie care mai degrabă... ocultează.....	129
5.3. Câteva repere ale doctrinei guénoniene.....	139
5.4. Descoperirea lui René Guénon. Comilitoni, discipoli și emuli din România	150
5.5. Vasile Lovinescu și ambiguitățile relației dintre Avramescu și Guénon	153
CAPITOLUL 6. Revista <i>Memra</i>	161
6.1. Context social și date tehnice	161
6.2. Numărul 1. Conținutul.....	163
6.3. Numărul 2-5. Conținutul	173
CAPITOLUL 7. „Convertirea” la creștinism	184
7.1. Aspecte doctrinare ale convertirii din perspectivă tradițională	184
7.2. Convertirile evreilor din România: de la „dubla loialitate”, la convertire și preoție	190
7.3. Anii '30, „pericolului evreiesc” și o perspectivă „ezoterică” asupra convertirii.....	195
7.4. Momentul „conversării”.....	199
7.5. Fenomenul Maglavit și primele delimitări doctrinare ...	201
CAPITOLUL 8. În tandem cu Anton Dumitriu. În anii războiului.....	210
8.1. Evreii și regimul antonescian.....	210
8.2. De la <i>Fapta</i> , la <i>Democrația</i>	211
CAPITOLUL 9. Între coloane	237
9.1. Câteva deslușiri despre Masoneria Română între anii 1944 și 1948.....	237
9.2. O <i>imitatio guénoniană</i>	245
CAPITOLUL 10. Isihia de la Rugul Aprins.....	261
10.1. Context și nuanțări doctrinare.....	262
10.2. Ivan Culîghin sau Ioan cel Străin și a treia „renaștere isihastă” în România.....	269
10.3. Rădăcinile filocalice ale lui Ioan cel Străin	272
10.4. Isihism și hasidism	275

10.5. O încercare de cronologie.....	276
10.6. Despre cum vedea Securitatea gruparea Rugul Aprins.....	280
CAPITOLUL 11. O neașteptată licență în Teologie:	
<i>Qabbalah – gnosa ortodoxă a Legii celei Vechi</i>	287
11.1. Istoria căutării dactilogramei	288
11.2. Sumare precizări de context doctrinar	289
11.3. Arhitectura lucrării. Sursele	295
CAPITOLUL 12. Obsedantescul deceniu	
12.1. Anii buni	314
12.2. „Divorțul” de Tradiție	322
12.3. Divorțul	324
12.4. La Tulcea și Nucari	328
12.5. Văliugul.....	333
12.6. Sabina.....	336
12.7. Patriarhul Justinian, în vâltoarea sfârșitului de deceniu.....	339
CAPITOLUL 13. Simbolia/Jimbolia	
13.1. Parohia Jimbolia și așezarea cu mirabilii ei venetici... ..	343
13.2. Cum stă Simbolia din scris deasupra Jimboliei din geografie.....	348
13.3. „Humorist liber din ortodoxia neconformistă”	356
13.4. Când Absolutul se demască singur	360
13.5. Indicativul 302 în oglinda atentă a Securității.....	369
13.6. Ultimii ani.....	375
În loc de concluzii.....	382
<i>Note</i>	387
<i>Bibliografie selectivă</i>	435
<i>Webografie</i>	447
<i>Index de nume proprii</i>	448

5.1. René Guénon: repere cronologice și doctrinare¹

Pentru intelectualul modern, René Guénon (1886-1951) este un caz dificil de clasat, adesea paradoxal și aparent lipsit de coerență. Sedus în tinerețe de un potpuriu de ocultisme pe care le va rejecta după scurtă vreme pentru totdeauna, mason ratașat diverselor formule și, concomitent, colaborator al unei reviste creștine cu unele articole virulent antimasonice și antisemite, atras de hinduism, taoism, convertit la islamul sufit, virulent critic al Europei valorilor democratice, Guénon a reprezentat și continuă să reprezinte antimodernul prin excelență.

Avem, așadar, toate datele unui destin prea puțin previzibil, ca și în cazul lui Avramescu. Dacă nu cumva chiar destinul lui Avramescu – sau măcar unele episoade ale acestuia – înseamnă o asumată *imitatio* a lui Guénon, așa cum sunt, de pildă, negarea virulentă a ocultismului, episodul masonic din 1945 – inexplicabil în altă cheie decât cea a arderii unei alte „zguri” biografice după rătăcirile lui Mark Abrams – și, evident, „convertirea” la creștinism.

Sigur, biografia intelectuală a lui René Guénon oferă și alte dificultăți de poziționare: a refuzat cu obstinație să fie considerat un gânditor original și, cu atât mai mult, un maestru², un șef de școală. S-a autodefinit drept un interpret al Tradiției Primordiale/Tradiției Imemorabile și un igienizator al diverselor formule ocultiste sau spiritualiste, de la teozofie până la spiritism, cărora le-a urmărit cu cerbicie toate formulele, apostaziile și deghizările. Sub numele de Contra-Inițiere, a văzut în ele Dușmanul, Adversarul prin excelență al domeniului spiritual. Un dușman chiar mai periculos decât materialismul cel mai vulgar.

Iată de ce personajul și opera au fost sortite fie unei adulații fără frontiere, fie unei agresive și definitive contestări ce a venit din mai toate tranșeele, de la catolicism, până la masonerie. Dar – mai ales în ultimii ani ai vieții și în posteritate – a devenit

un maestru secret, chiar al unei „influențe secrete”, după o sintagmă a lui Jean Robin³, care enumeră și o listă de „diverse și neașteptate” nume, între care André Breton, Antonin Artaud, André Gide, Jean Paulhan sau Raymond Queneau⁴.

În privința companionilor săi doctrinari, și sub acest aspect se conturează o geografie destul de variabilă. De la cei pe care i-a ajuns din urmă (Matgioi sau, parțial, Coomaraswamy), până la discipolii cei mai ortodocși (Michel Vâlsan, Titus Burckhardt, Marco Pallis și Jean Reyor) sau mai puțin fideli (Frithjof Schuon și Hossein Nasr), până la, să spunem, „sateliții” universitari (Jean Borella sau Jean-Pierre Laurant), nuanțările, tonurile, reproșurile, desființările sau excomunicările sunt nenumărate. De la „busola infailibilă” și „cuirasa impenetrabilă”, conform deja clasicele formule ale lui Michel Vâlsan⁵, până la creditarea, de către fiul lui, Muhammad Vâlsan⁶, a unei ascendențe aristocratice e cale lungă și nu neapărat fertilă. După cum, în cazul lui Eliade, de la „[Guénon], cel mai autorizat dintre reprezentanții ezoterismului modern”, până la târziile „iritări” în fața operei guénoniene împărtășite lui Claude-Henri Roquet⁷, ar fi de semnalat, de asemenea, o situație paradoxală

5.2. O biografie care mai degrabă... ocultează

René Guénon, cel care avea să devină metafizicianul și antimodernul francez prin excelență, s-a născut în 1886 într-o familie catolică din Blois. La 18 ani vine la Paris pentru a studia matematicile speciale, dar renunță la proiect după numai doi ani și se înscrie la l'École Hermétique, condusă de ocultistul Papus⁸, pe adevăratul său nume Gérard Encausse. În scurta perioadă de trei ani petrecuți la Școală, pătrunde în cele mai importante organizații cu pretenții inițiatice ale vremii: Ordinul Martinist (al cărui Mare Maestru era Papus), obediențele neregulate ale Riturului Memfis-Mițraim și „Ritul Spaniol”, Biserica Gnostică.

Perioada în care Guénon ajunge în preajma lui Papus coincide cu epoca de deplină glorie a acestuia. La începutul secolului,

Papus crease o „școală” a ocultismului occidental, în opoziție cu „școală” orientală a Helenei Blavatsky, într-un fel de concurență cu Societatea Teozofică de care se despărțise în 1890, dar și în continuarea operei lui Eliphas Lévi, căruia îi fusese discipol, cel de la care preluase cuvântul „ocultism” împreună cu tot melanjul de Cabala ebraică, hermetism și magie⁹.

În Ordinul Martinist, Guénon avea să fie numit Superior Necunoscut de către Phaneg (Georges Doinel), unul dintre maeștrii-profesori ai l'École Hermétique¹⁰.

După ce a fost inițiat, în 1907, în loja HUMANIDAD nr. 240 a Riturului Național Spaniol, Guénon a ajuns rapid maestru, în aprilie 1908, astfel că, la faimosul convent al „Masoneriilor spiritualiste” (Congresul Spiritualist și Masonic) ținut la Paris în 1908, a fost cooptat în comitetul de organizare, fiind secretar al Biroului¹¹.

În 1908, împreună cu câțiva prieteni martiniști disidenți se desprinde definitiv de Papus pentru a fonda un efemer Ordre du Temple Renové (OTR), căruia îi va fi Mare Comandor. Dar în jurul acestui Ordin al Templului sunt mai multe aspecte ciudate, dacă nu chiar suspecte. În primul rând, circumstanțele nașterii sale. Paul Chacornac scrie că, la începutul lui 1908, mai mulți membri ai Ordinului Martinist ar fi primit „anumite comunicări prin scriitură directă” din partea unei/unor entități care i-ar fi îndemnat să fondeze un Ordin al Templului al cărui lider ar fi urmat să fie Guénon¹². Episodul mediumnic seamănă extrem de mult cu ședințele de spiritism, un fenomen căruia Guénon îi va dedica o carte-diatribă, *L'Erreur spirite*¹³. Asta se va întâmpla însă în 1923 și abia atunci se va război și cu Papus, căruia, într-un capitol special dedicat ocultștilor, îi va reproșa desprinderea de Eliphas Lévi prin împrumutarea unor idei spiritiste cu privire la suflet.

În fine, lucrurile se dovedesc a fi fost chiar și mai complicate în clipa în care aflăm că prima entitate despre care e vorba ar fi fost Jacques de Molay, cel dintâi care – conform lui Jean Robin – ar fi răspuns la invocare, reclamând impunerea lui Guénon pentru a duce în faptă celebra răzbuflare templieră¹⁴. Coincidență

sau nu, la acea dată Guénon avea gradul inițiativ 30, Cavalier Kadosh, un grad de perfecțiune a cărui istorie are o directă legătură cu răzbușnarea templieră. Să nu uităm, suntem aproape de scurgerea a 600 de ani de la arderea pe rug a templierilor, iar momentul ales pare să pună un accent asupra căruia Guénon va reveni de nenumărate ori când va vorbi despre anul 1314, anul arderii pe rug a conducătorilor ordinului, ca fiind momentul precis cronologic al rupturii brutale a creștinătății europene de Tradiție.

În 1911, Guénon dizolvă OTR „din ordinul Maeștrilor”, conform unor preluări aproape unanime, dar, în subtext, era vorba deja despre „Superiorii Necunoscuți”, o referință la rozicrucieni. Înainte de desființarea OTR, Guénon își asumă o nouă expediție în ocultism: intră în Biserica Gnostică, o mișcare care se dorea a fi o restaurare a catarismului¹⁵.

Perioada petrecută alături de membrii Bisericii Gnostice (1909-1912) a fost una contradictorie. După ce pătrunde în acest nou mediu spiritualist, Guénon va îmbrățișa islamul în 1912 și, tot în 1912, când se va căsători cu Berthe Loury, va face un pas important către catolicism. Poate însă că aspectul cel mai important din acei ani este ruperea definitivă de mișcările ocultiste sau ocultizante și descoperirea metafizicii orientale. Că acest lucru a fost urmarea neînțelegerilor cu Papus ori că se explică prin rațiuni doctrinare, nu are prea mare importanță. Cert e că tânărul de 23 de ani de atunci va ieși definitiv din potpuriul sincretic al diverselor variante mai mult sau mai puțin teozofiste și, consumând încercarea de a se alătura unui ezoterism de inspirație creștină, va aborda, așa cum vom vedea, marile sale teme, de la Tradiție (numită de el, atunci, Gnoză), la simbolismul metafizic al crucii, de la dimensiunea accentuat metafizică a Orientului, până la definirea inițierii. După cum, în aceeași perioadă, va avea prilejul să organizeze materialul enorm care se va regăsi în cele două cărți ale sale dedicate contra-inițierii menționate deja în capitolul 3: *Le théosophisme. Histoire d'une pseudo-religion* (1921) și *L'Erreur spirite* (1923).

Anul 1909 este unul aparte în traseul spiritual al lui Guénon. Intră în Biserica Gnostică și întâlnește aici doi episcopi gnostici – Théophraste și Simon –, care îi vor modifica sensul preocupărilor spirituale. Théophraste, episcop de Versailles, este numele gnostic al lui Léon Champrenaud, la rândul-i disident papusian și martinist, care se va ratașa islamului sub numele de Abdul Haqq (Slujitorul Adevărului)¹⁶. Tau Simon are o și mai interesantă traiectorie: sub acest hieronim se ascundea Albert-Eugène Puyou de Pouvoirville (1862-1939), ofițer de marină la Saint-Cyr, ocultist, inițiat în taoism, „atașat pe lângă guvernul Indochinei”, revenit, mai apoi, la catolicism. Este cunoscut ca specialist al spiritualității chineze, mai ales, sub pseudonimul Matgioi¹⁷. Cele două cărți doctrinare ale sale – *La Voie Métaphysique* (1905) și *La Voie Rationnelle* (1907) – l-au influențat din plin pe Guénon încă de la primul său articol publicat în *La Gnose* – „Le Démiurge”¹⁸, o clară expunere *in nuce* a abordărilor sale de mai târziu. Așa se face că revista *La Gnose*, ce debuta în 1909 sub titulatura de „organ al Bisericii Gnostice universale”, va deveni în foarte scurtă vreme o continuatoare a revistei *La Voie*.

Începând cu mijlocul lui 1913 și până la izbucnirea conflagrației mondiale, René Guénon publică – fără semnătură sau sub pseudonimul Le Sphinx – o serie de articole în săptămânalul *La France anti-maçonnique* (LFAM). În fapt, colaborarea sa cu publicația antimasonică a început în 1909, sub forma unor reacții trimise în calitate sa de director al revistei *La Gnose* unde semna (*supra*, p. 53), ca „entitate” Tau Palingenius (Palingenius ar corespunde, oarecum, prenumelui René, care înseamnă „renăscut”).

În 1913, Guénon – respins de grupurile masonice marginale – era deja membru al unei loji regulate, ТНÉВАН, care făcea parte din Marea Lojă a Franței, Ritul Scoțian Vechi și Acceptat. Să nu uităm nici amănuntul că el parcursese patru experiențe spirituale, care, cu excepția ultimei, au fost certe dezamăgiri: cea martinistă, cea a Ritului Memphis, cea a Ritului Spaniol și cea a Bisericii Gnostice.

Îndepărtarea de masonerie și tatonarea căii doctrinare căreia i se va dedica se petrece în jurul anului 1910, când se apropie

de metafizica orientală, în special de cea hindusă. Continuatorii săi au invocat că ar fi avut mai multe întâlniri cu măștri hinduși despre care nu există informații fiabile, ci doar presupuneri. Paul Chacornac susține că misiunea acestora, începută cu două decenii înainte, avea ca scop „deșteptarea unui interes tradițional în Occident”, iar, după câteva contacte ratate, Guénon ar fi fost persoana aleasă, în măsură să își asume un asemenea rol. Drept pentru care, în opinia lui Chacornac, opera lui Guénon reprezintă adevărata realizare a acestei misiuni a măștrilor orientali¹⁹. Referințele, reluate și mult dezvoltate de Chacornac în cartea sa, invocă întâlnirile cu niște măștri necunoscuți drept moment de răscruce al vieții metafizicianului din Blois²⁰.

Tot în preajma colaborării la revista *LFAM*, în 1912, Guénon se convertește la islam – sub influența unui pictor suedez, Yvan Aguéli, trecut și el la islam – și își va lua numele Abd el-Wāhid Yahîâ*. În monumentală *The Encyclopedia of Religion* apărută sub coordonarea lui Mircea Eliade, articolul dedicat lui René Guénon îi aparține lui Seyyed Hossein Nasr, care scrie că, prin intermediul lui Abdul-Hādî (Yvan Aguéli), Guénon ar fi primit binecuvântarea maestrului sufi egiptean șeicul ‘Abd ar-Rahmān ‘Illaysh al-Kabîr²¹. Hādî a fost un colaborator apropiat al revistei *La Gnose*, unde a publicat articole dedicate artei tradiționale și traduceri din literatura islamului.

Sigur că principala interogație față de un asemenea gest nu poate rămâne nespusă: de ce islamul? În opinia mea, cel mai succint răspuns îl găsim într-o frază citată de Roger Maridort în debutul „Cuvântului înainte” la *Aperçus sur l’ésotérisme islamique et le Taoïsme*, unde Guénon spune că, în islam, calea exoterică și cea ezoterică sunt aspecte ale religiei care își păstrează sensul lor propriu, fiind fațete ale aceleiași doctrine²².

* În traducere: „Slujitorul Unicului” (*el-Wāhid* = Unicul, fiind unul dintre cele 99 de nume ale lui Allah). Se pare că ratașarea sa la sufism nu a fost făcută publică până în 1931 când, în dedicația de la *Simbolismul crucii*, sunt menționați, în cronologie islamică, anii 1329-1349 A.H.